

Бутузова Л.П., Закревська А.М. Використання засобів мнемотехніки для розвитку пам'яті у старших дошкільників із затримкою психічного розвитку. *XXI International scientific and practical conference «Scientific Achievements and Innovations as a Way to Success» (May 1-3, 2024) Vilnius, Lithuania. International Scientific Unity, 2024. P.202-206. URL: https://isu-conference.com/wp-content/uploads/2024/05/Scientific_achievements_and_innovations_as_a_way_to_success_May_1_3_2024_Vilnius_Lithuania.pdf*

**XXI МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS AND INNOVATIONS AS A WAY TO SUCCESS
Секція 27. Психологія**

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МНЕМОТЕХНІКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПАМ'ЯТІ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Бутузова Лариса Петрівна

кандидатка психологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти
Житомирський державний університет ім. І.Я. Франка
м. Житомир, Україна
lorabutuzova@gmail.com

Закревська Аліна Миколаївна

здобувачка магістерського рівня вищої освіти
за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта»
Житомирський державний університет ім. І.Я. Франка
м. Житомир, Україна
zakrevska.lina@gmail.com

Діти старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку (ЗПР) не оволодівають уміннями та знаннями відповідно до програмових вимог їхнього віку, що значною мірою обумовлює їх труднощі в навчанні [2]. Дослідження Т. О. Власової, К. С. Лебединської, В. І. Лубовського, М. С. Певзнер, Г. Ю. Сухаревої та ін. дозволили віднести затримку психічного розвитку до розряду слабо виражених відхилень у психічному розвитку дитини, яка займає проміжне місце між нормою та патологією [2].

За традицією різних країн світу цю категорію дітей називають «дітьми з труднощами в навчанні», «діти зі зниженим навчанням», «відсталі в навчанні», «діти з особливими труднощами в навчанні» та ін. У США у 70-80х роках XIX ст. в ході роботи лікарів з цією проблематикою їх ідентифікували як дітей «з мінімальними ушкодженнями мозку». У Німеччині використовувався термін «діти з порушеннями поведінки», оскільки труднощі в навчанні у дітей часто

супроводжуються проблемами в поведінці: невиконання вимог дорослих, емоційною нестійкістю, реактивною нестабільністю, зривами тощо.

У старшому дошкільному віці інтенсивно розвиваються усі психічні процеси, у тому числі когнітивна та емоційно-вольова сфери. Суттєвими є зрушення й у емоційно-вольовій сфері дошкільника: він опановує способи дій з предметами, засвоює певні правила поведінки, починає керувати своєю поведінкою в ході взаємодії за визначеними правилами. У дитини інтенсивно формується вся когнітивна сфера, включаючи відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, мовлення увагу, які забезпечують дитині можливість активного ознайомлення з навколишнім середовищем. Без розвитку пам'яті та мовлення - неможливе засвоєння суспільного досвіду, розширення зв'язків дитини з оточуючими, неможлива також і її діяльність.

Низький рівень розвитку слухомовної пам'яті, проблеми запам'ятовування інформації на слух, негативно позначається на результативності навчання у закладі дошкільної освіти. У зв'язку з цим, на сьогоднішній день проблема розвитку пам'яті у дітей із ЗПР за допомогою засобів мнемотехніки є досить актуальною, оскільки кількість таких дітей не зменшується, а навпаки зростає[4]. Це пов'язано не лише з несприятливими умовами середовища, а й із соціальними факторами: відсутність популяризації медичних послуг для діагностики та лікування на етапах планування вагітності, недостатня обізнаність про можливі ризики та інші.

Одним із ефективних засобів розвитку пізнавальної сфери дошкільників із ЗПР є мнемотехніка. Мнемотехніка – це сукупність спеціальних методів і способів, що полегшують запам'ятовування і збільшують обсяг пам'яті шляхом утворення штучних асоціацій [1]. Заміна абстрактних об'єктів і фактів відбувається за допомогою понять та уявлень, які мають візуальне, аудіальне або кінестетичне представлення, об'єднання об'єктів з уже наявною інформацією в пам'яті різних типів для спрощення запам'ятовування. Мнемотехніка для розвитку пам'яті відрізняється тим, що вона повністю заперечує ефект механічного запам'ятовування. Її ключове завдання – робота в асоціативному стилі. Це відбувається тоді, коли різні об'єкти та факти тісно зв'язуються з представленнями в голові людини.

Використання прийомів мнемотехніки задіює спостережливість і образне мислення: діти усвідомлено створюють асоціативні зв'язки між об'єктами. Фахівці-мнемоністи наголошують: мозок людини найліпше запам'ятовує візуальні образи, позаяк основою психічних процесів є візуальне (образне) мислення, а також зв'язки між об'єктами (текстом, цифрами тощо). Мнемотехніка допомагає дітям керувати процесом запам'ятовування удосконалювати своє мовлення сприяє розвитку асоціативного й образного мислення, уваги [5].

Доцільність використання ейдетичних прийомів у розвитку пам'яті дошкільників обумовлена їх віковими особливостями: у дітей із ЗПР переважає наочно-образна пам'ять, запам'ятовування мимовільне, механічне через потрапляння у поле зору певного об'єктам. Тому такою очевидною є необхідність використання у роботі наочності. Дитина мислить образами,

звуками, фарбами. Чим більше різноманітних компонентів буде задіяно у процес запам'ятовування, тим глибшим, повнішим і ефективнішим буде його відтворення. Краще запам'ятовуються дітьми факти, явища, предмети, події, які відгукуються у життєвому досвіді дітей. Тому вся нова інформація, нові знання мають спиратися на життєвий досвід дітей. Для отримання бажаного результату асоціації мають створюватися з добре знайомими поняттями [5].

Використання мнемотехніки в роботі з дітьми із ЗПР є дуже корисним, оскільки в них спостерігаються певні порушення пізнавальної діяльності, зокрема пам'яті. Основні переваги використання мнемотехніки в роботі з дітьми із ЗПР:

- ✓ Покращення запам'ятовування інформації завдяки утворенню асоціативних зв'язків.
- ✓ Розвиток уваги та сприймання: прийоми мнемотехніки допомагають дітям зосередитись та якісніше сприймати інформацію.
- ✓ Стимулювання мислення: утворення асоціацій активізує розумову діяльність дитини.
- ✓ Підвищення мотивації та зацікавленості: цікаві та ігрові прийоми мнемотехніки роблять навчальний процес захопливим.
- ✓ Розвиток уяви та креативності: створення яскравих образів та асоціацій сприяє розвитку фантазії дитини.
- ✓ Збагачення активного та пасивного словникового запасу та формування зв'язного мовлення у дітей корекційної групи.

Використання методів мнемотехніки, таких як асоціації, візуалізація, ритміка та інші, може допомогти зміцнити пам'ять дітей. Наприклад, використання яскравих візуальних зображень, ритмічних пісенок або ігор, асоціативних методів, можуть допомогти зберегти та відтворити інформацію. Однак важливо пам'ятати, що кожна дитина - унікальна, і підхід до використання мнемотехніки повинен бути індивідуалізованим. Застосовуючи різноманітні техніки і технології навчання, вихователі та батьки можуть допомогти кожній дитині розвивати її пам'ять, урахувавши її потреби та психологічні особливості. Крім того, створення стимулюючого середовища та постійна практика таких методів може допомогти у розвитку пам'яті у дітей дошкільного віку з ЗПР.

Популярними мнемонічними прийомами у роботі з дітьми із ЗПР є: замішання (створення яскравих образів на основі перших літер); римовані фрази та вірші; створення асоціативних карт та зорові асоціації (пиктограми, схеми); рухові асоціації (жести, імітація); ігрові ситуації та казки.

Наведемо декілька методів мнемотехніки, які застосовуються нами у роботі із дітьми із ЗПР та демонструють свою ефективність:

1. *Асоціації*: використання асоціацій та зв'язків між об'єктами або подіями з реальним життям для запам'ятання інформації. Наприклад, використання картинок або історій, щоб зробити навчальний матеріал більш запам'ятовуваним.

Метод складання асоціативних карт допомагає дитині зорOVO уявити абстрактні поняття, навчитися працювати з ними. Це особливо важливо для

дошкільнят, оскільки розумові завдання у них вирішуються з переважаючою роллю зовнішніх засобів, наочний матеріал засвоюється краще за вербальний. Дошкільник позбавлений можливості записати, зробити таблицю, відмітити що-небудь. Опорні схеми та асоціативні карти - це спроба задіяти для вирішення пізнавальних завдань зорову, рухову, асоціативну пам'ять.

2. *Ритуальні дії*: повторення певних дій або послідовностей для закріплення певної інформації в пам'яті дитини. Наприклад, створення "ритуалу" навколо виконання деяких завдань або вправ.

3. *Одночасне задіяння кількох органів чуття* (зору, слуху, дотику) під час навчання для покращення сприйняття і запам'ятовування інформації, наприклад використання різних матеріалів, які мають різні текстуру, кольори, форму тощо.

4. *Створення ритмічних пісень* або скорочень спільно з дітьми для навчальних моментів. Повторення з музикою може допомогти дітям краще запам'ятати матеріал.

Основна сутність усіх методик раціонального запам'ятовування: спочатку пропонується для запам'ятовування який-небудь опорний ряд (фон), до якого підбираються асоціації. Асоціація – уявний зв'язок між двома предметами, фон – це те, що ви добре знаєте до найдрібніших подробиць. Тоді для того, щоб запам'ятати безліч якихось фактів, їх потрібно з'єднати (асоціювати) з тим, що вам добре знайомо [6].

Мнемотехніка пропонує будь-яке слово намалювати, уявити, проасоціювати з зоровим образом, аж до цілої розповіді в картинках. У корекційній роботі з дітьми добре себе зарекомендували мнемотаблиці і картинки з зображенням якого-небудь предмета. Після запам'ятовування назв предметів дошкільникам пропонується з кількох таких картинок (готових чи намальованих дитиною) скласти речення, програти гру чи інсценувати зображене. Самі картинки мають бути кольоровими для підсилення зорових асоціацій. Традиційним для закладів дошкільної освіти є прийом ідентифікації шафи дитини за певною картинкою, яка на ній закріплена, що також є одним з прикладів мнемотехніки.

Отже, використання мнемотехнічних засобів, таких як створення асоціативних зв'язків, використання ритмічної структури та повторення, має позитивний вплив на розвиток пам'яті та когнітивних навичок у дітей із ЗПР. І хоч мнемотехніка не є єдиним способом розвитку та зміцнення пам'яті дошкільників, але допомагає поширити свій позитивний ефект на усі когнітивні промеси. Враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини, систематичне використання мнемотехніки в корекційно-розвивальній роботі з дітьми із ЗПР може бути ефективним інструментом для полегшення їх навчання та розвитку, сприятиме ефективнішому засвоєнню знань, корекції пізнавальних процесів та загальному розвитку дитини.

Література

1. Білаш О.Н. Мнемотехніка в роботі з дітьми дошкільного віку // Дитячий садок. 2015. № 23. С.12-15.
2. Збірник наукових праць за матеріалами регіонального науковопрактичного семінару «Використання ресурсів позашкільної освіти у процесі соціалізації

- дітей з особливими освітніми потребами» / За загальною редакцією Ю. Д. Бойчука –Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2021. 210 с.
3. Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / за ред. А.М. Богуш. Київ, 2012. 25с.
  4. Задорожня О.Г. Ейдейтика у корекційній роботі з дітьми із затримкою психічного розвитку. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.*, 2021. 1(13), С.346-354.
  5. Назаренко І.І. Мнемотехніка – як ефективний засіб розвитку пам'яті у дітей корекційної групи / *Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій : матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернетконференції, м. Слов'янськ, м. Дніпро, 06–07 грудня 2023 року* / відповід. ред. О. Хвещевська. Слов'янськ, 2023. С.178-180. <https://psll.paradox.dn.ua/files/97/ua/194/--V---2023.pdf#page=179> (Дата звернення 15.04.2024)
  6. Чепурний Г. А. Освітня мнемотехніка: навчально-методичний посібник / Г. Чепурний. 3-є вид., оновл. зі змінами та доповн. Тернопіль: Мандрівець, 2020. 152 с.